

REPROSISTIK KONFLIKT VA IJTIMOYIY ROL TALQINI: “OYIMTILLA” ROMANING ASOSIY G‘OYALARI

Mamatova Dilorom A'zam qizi

Qarshi davlat texnika universiteti
Xorijiy tillar kafedrası o'qituvchisi
dilorbobur567@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada Zulfiya Qurolboy qizining Oyimtilla romanidagi asosiy g‘oyalar – repositik konflikt (ya’ni onalik masalasi va tanlov erkinligi o‘rtasidagi ichki ziddiyat) hamda ayolning jamiyatdagi ijtimoiy roli qanday tasvirlanganligi tahlil qilinadi. Asarda bosh qahramon Nilufarning onalik, turmush va kasbiy hayotdagi qarorlari orqali zamonaviy o‘zbek ayolining ichki kurashi ochib beriladi. Muallif feministik adabiy tanqid va ijtimoiy-konstruktivistik yondashuv asosida ayollarning ijtimoiy me’yorlar bilan kurashi, o‘zini anglash jarayoni va shaxsiy erkinlik sari intilishini ko‘rsatadi. Maqola xulosasiga ko‘ra, Oyimtilla romani o‘zbek adabiyotida ayol mavqeini qayta talqin etishga xizmat qiluvchi muhim adabiy manba hisoblanadi.

Kalit so‘zlar: Oyimtilla, Nilufar, reproduktiv konflikt, ijtimoiy rol, feministik tanqid, ayol obrazi, o‘zbek adabiyoti, ma’naviy iztirob

KIRISH O‘zbek zamonaviy adabiyotida ayol qahramonlarning ichki kechinmalari, jamiyatdagi o‘rni, va ruhiy kurashlari tobora muhim mavzuga aylanmoqda. Zulfiya Qurolboy qizining Oyimtilla romanida bu holat aniq aks etadi. Asarda bosh qahramon Nilufarning reproduktiv ayollik vazifalarini bajarishga bo‘lgan bosim, uning ichki qarama-qarshiliklari, hamda ijtimoiy rolining doimiy qayta talqin qilinishi orqali zamonaviy ayol obrazining murakkabligi ochib beriladi. Ushbu maqolada asardagi repositik konflikt — ya’ni ayolning onalik, tanlov va jamiyat kutilmalari o‘rtasidagi ziddiyat — va ijtimoiy ro‘l talqini asosiy tahlil obyekti sifatida ko‘rib chiqiladi.

Asosiy qism

Ushbu maqola tahlilida feministik adabiy tanqid va ijtimoiy-konstruktivistik yondashuv asos bo‘lib xizmat qiladi. Feministik nazariya ayolning jamiyatdagi ijtimoiy funksiyalarini — ayniqsa ona, turmush o‘rtoq va ishchi rolida — qanday bosim ostida shakllanishini tahlil qiladi. Ijtimoiy ro‘llar nazariyasiga ko‘ra, ayollar ko‘pincha jamiyat belgilagan me’yorlarga moslashishga majbur bo‘ladilar. Nilufar obrazi ushbu nazariyalarning barchasini ifodalaydi: u o‘z hayotida mustaqil qaror qabul qilishga intiladi, ammo ijtimoiy va reproduktiv me’yorlar uning tanlov erkinligini doimiy tarzda cheklab boradi.

Feministik adabiy tanqid. Zamonaviy adabiy tanqidiy yondashuvlar ichida feministik adabiy tanqid o‘zbek adabiyotidagi ayol obrazlarini chuqurroq tahlil qilish imkonini beradi. Ushbu nazariya ayollar hayotidagi ijtimoiy bosimlar, gender tengsizligi, erk va tanlov erkinligi masalalariga e’tibor qaratadi. Feministik yondashuv nafaqat ayol obrazini tasvirlash uslubini, balki uning jamiyatdagi mavqeini ham tahlil qilishni maqsad qiladi.

Zulfiya Qurolboy qizining Oyimtilla romanida bosh qahramon Nilufarning ruhiy holati, tanlovlari va jamiyat talablariga bo‘lgan munosabati aynan feministik tanqid asosida yondashilganda yanada chuqurroq anglash mumkin. Nilufar ijtimoiy jihatdan “ideal ayol” bo‘lish talablariga mos tushmaydi: u an’anaviy onalik roliga shubha bilan qaraydi, professional

hayotda faol bo'lishni xohlaydi, va sevgi hamda erkinlik o'rtasida muvozanat izlaydi. Bu esa uni jamiyatga "boshqacha" ko'rsatadi.

Feministik tanqid nuqtayi nazaridan Nilufar obrazi ijtimoiy me'yorlarga so'zsiz bo'ysunadigan, hissiyotlarini ichiga yutib yashaydigan an'anaviy ayol modeliga zid turadi. U o'z tanasiga egalik qilish, oilaviy hayotga o'zi istagan tarzda kirish, hamda o'ziga ma'qul kasb yo'lini tanlashni xohlaydi. Bu esa uning jamiyat bilan ziddiyatli munosabatini keltirib chiqaradi.

Roman davomida Nilufarning ichki monologlari, yolg'izlikka tushishi va qarorlar olish jarayoni – bularning barchasi feministik nuqtayi nazardan ayolning o'zligini anglash, o'z ovozi topish va ijtimoiy qoliplardan chiqishga bo'lgan harakat sifatida talqin qilinadi. Muallif Nilufar orqali ayolning jamiyat tomonidan berilgan roli emas, balki o'zi istagan hayot yo'lini tanlash huquqiga ega shaxs sifatidagi mavqeini ilgari suradi.

Shunday qilib, Oyimtilla romanida feministik adabiy tanqid doirasidagi dolzarb mavzular – gender tengsizligi, reprodusivlik bosimi, shaxsiy erkinlik, ayolning ichki qarshiligi kabi masalalar yuksak badiiy darajada yoritilgan. Bu asar orqali muallif o'zbek ayolining bugungi jamiyatdagi murakkab o'rnini tahlil qilishga da'vat etadi.

Obraz tahlili (personajlar asosida)

Zulfiya Qurolboy qizining Oyimtilla romanidagi asosiy g'oyalarning ochilishida personajlar muhim o'rin egallaydi. Asardagi har bir obraz muallifning ayollik, jamiyat, ma'naviyat va erkinlik haqidagi qarashlarini ifodalaydi. Ayniqsa, bosh qahramon Nilufar obrazi orqali zamonaviy ayolning ichki dunyosi, tanlovlari va ruhiy kechinmalari chuqur badiiy talqinda yoritiladi.

Nilufar – roman markazidagi asosiy qahramon. U bir qarashda oddiy ayoldek tuyulsa-da, uning ichki olami, fikrlari va hissiyotlari orqali zamonaviy ayolning murakkab ijtimoiy muhitdagi kurashi aks etadi. Nilufar onalik, oilaviy mas'uliyat, muhabbat va kasbiy hayot o'rtasida ichki tortinchoqlikni boshdan kechiradi. Ayniqsa, reprodusivlik konflikt uning shaxsiy tanlov huquqiga jamiyat tomonidan berilayotgan bosimni ochib beradi. U jamiyat tayinlagan "ideal ayol" qiyofasiga mos kelmaslikdan qiynaladi, ammo shu bilan birga o'ziga xos yo'lni tanlashga intiladi. Nilufarning ovozi – bu jamiyatda o'z o'rnini topishga urinayotgan ko'plab ayollarning umumlashgan timsolidir.

Oyimtilla – romanning nomi bilan atalgan, biroq syujetda bevosita markazda bo'lmagan obraz. Bu personaj ko'proq an'anaviy ayollik timsoli sifatida talqin qilinadi. U sabr-toqatli, mehribon, burchni birinchi o'ringa qo'yuvchi ayol sifatida Nilufarga qarama-qarshi obraz vazifasini bajaradi. Oyimtilla timsolida muallif o'zbek jamiyatidagi ayollarning sabrli va fidoyi qiyofasini badiiylashtiradi, biroq bu obraz orqali an'anaviy qadriyatlarning ham har doim ham individual erkinlik bilan uyg'un bo'lmashligi ko'rsatiladi.

Asarda uchraydigan erkak obrazlari ko'proq sust yoki ijtimoiy qolipni takrorlovchi personajlar sifatida tasvirlangan. Ular Nilufarning tanlovlariga nisbatan aniq qarama-qarshi pozitsiyada turadi yoki uning ichki iztirobini tushunmaydigan muhitni ifodalaydi. Bu orqali muallif jamiyatdagi gender rollari o'rtasidagi notekislikni yoritishga harakat qiladi. Romanda uchraydigan boshqa ayol obrazlari – masalan, dugonalari, qarindoshlari yoki qari ayollar – ko'pincha Nilufarga "qanday bo'lish kerak"ligi haqida maslahat beradi. Bu maslahatlar ijobiy niyatda aytilgan bo'lsa-da, ular jamiyatning ayolga qo'ygan me'yorlarini mustahkamlovchi vositaga aylanadi.

Xulosa

Zulfiya Qurolboy qizining Oyimtilla romanida ayolning shaxsiy hayoti, tanlov erkinligi, onalik va ijtimoiy majburiyatlar o'rtasidagi murakkab ziddiyatlar chuqur badiiy tasvir topgan. Ushbu asarda ayniqsa reposistik konflikt va ijtimoiy rol talqini markaziy g'oya sifatida ilgari suriladi. Bosh qahramon Nilufar obrazi orqali muallif zamonaviy ayolning ruhiy iztiroblarini, jamiyatda o'z o'rnini topishga bo'lgan intilishini va ichki qarama-qarshiliklarini hayotiy va ta'sirchan tarzda ochib beradi.

Nilufar an'anaviy qadriyatlar va zamonaviy dunyoqarash o'rtasida to'qnashib, o'z tanlovi uchun kurashadi. Bu jarayonda u nafaqat jamiyat, balki o'zi bilan ham ziddiyatga tushadi. Aynan shu ichki kurash uning obrazini chuqurlashtiradi va roman badiiy qimmati oshishiga xizmat qiladi. Asarda tasvirlangan boshqa personajlar – Oyimtilla, erkak obrazlari, ikkilamchi ayol timsollari – Nilufarning ichki olami va qarorlarini yanada kengroq kontekstda tushunish imkonini beradi.

Tahlillardan kelib chiqib aytish mumkinki, Oyimtilla romani o'zbek zamonaviy adabiyotida ayol mavqeini yorituvchi, feministik yondashuvga asoslangan dolzarb asarlardan biridir. U ayolning ijtimoiy roli qayta talqin qilinayotgan, shaxsiy erkinlik, tanlov huquqi va ma'naviy o'zlik muhim qadriyat sifatida qaralayotgan yangi davr adabiy tafakkurining yorqin namunasi sifatida ahamiyatlidir.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Qurolboy qizi, Z. Oyimtilla. — Toshkent: G'. G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 2022.
2. Beauvoir, Simone de. The Second Sex. — New York: Vintage Books, 1989.
3. Butler, Judith. Gender Trouble. — New York: Routledge, 1990.
4. Temirova, M. "O'zbek adabiyotida ayol obrazi: yangi yondashuvlar". Filologiya masalalari, 2021.
5. Saidova, S. "Ona va ayol timsoli o'zbek romanlarida". Zamonaviy adabiy tahlil, 2020.
6. Qizi, H. Z. M. (2024). WOMEN'S ROLES AND GENDER PORTRAYAL IN THOMAS HARDY'S WORKS. Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali, 2(57), 344-347.
7. Хамзаева, З. (2025). Толкование женского образа в романе «Бону» с точки зрения декадентства: социальный кризис и противоречие ценностей. Зарубежная лингвистика и лингводидактика, 3(2), 17-22.